

ISSN 2091-5187

СЕРВИС

ИЛМИЙ-АМАЛИЙ
ЖУРНАЛ

2023
3-сон

СЕРВИС

ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ЖУРНАЛ 2023 йил, 3-сон

Муассис: Самарқанд иқтисодиёт ва сервис институти

Ўзбекистон Матбуот ва ахборот агентлиги томонидан 2008 йил 31 декабрда
0561-рақам билан рўйхатга олинган.

ЎЗР ОАК Риёсатининг 19.03.2017 й., 239/5-сонли қарори билан эътироф этилган

**Таҳририят ижодий
жамоаси:**

Бош муҳаррир:
и.ф.д. **М.Э.Пўлатов**

**Бош муҳаррир
ўринбосари:**
профессор **Д.Х.Асланова**

Масъул котиб:
профессор **М.Қ.Пардаев**

Муҳаррирлар:
Ф.А.Сафаров
Ш.З.Ўрозов

Техник муҳаррир:
А.Н.Холиқулов

Корректор:
С.А.Бабаназарова

Саҳифаловчи:
Ҳ.Н.Очилова

1 йилда 4 мартаба
чоп этилади.

Ўзбекистон худудида
тарқатилади.

Таҳририят манзили:
140100, Самарқанд шаҳар,
Амир Темур кўчаси, 9-уй,
тел.: +998(66)233-28-38,
+998(66)233-17-88
факс: +998(366)231-12-53
эл.почта:
samiservis@inbox.uz

Таҳририят кенгаши раиси:

М.Э.Пўлатов – Самарқанд иқтисодиёт ва сервис институти
ректори, иқтисод фанлари доктори, профессор

Таҳририят кенгаши раиси ўринбосари:

Д.Х.Асланова – СамИСИ илмий ишлар ва инновациялар
бўйича проректори, иқтисод фанлари номзоди, профессор

Таҳрир кенгаши аъзолари:

Б.А.Бегалов – Ўзбекистон Республикаси Давлат Статис-
тика қўмитаси раиси, иқтисод фанлари доктори, профессор

М.Қ.Пардаев – СамИСИ профессори, и.ф.д.

Б.К.Ғоибназаров – иқтисод фанлари доктори, профессор.

Д.Р.Зайналов – СамИСИ каф.мудир, профессор, и.ф.д.

О.М.Муртазаев – ТДИУ Самарқанд филиали директори,
иқтисод фанлари доктори, профессор

М.Р.Болтабаев – Ўзбекистон Давлат жисмоний тарбия ва
спорт университети ректори, иқтисод фанлари доктори

Р.Х.Эргашев – ҚарМИИ профессори, и.ф.д.

И.С.Тўхлиев – СамИСИ профессори, и.ф.д.

М.М.Мухаммедов – СамИСИ профессори, и.ф.д.

К.Б.Уразов – СамИСИ профессори, и.ф.д.

Қ.Ж.Мирзаев – СамИСИ каф. мудири, и.ф.д., профессор

Б.И.Исроилов – ТДИУ профессори, и.ф.д.

Г.М.Шодиева – СамИСИ профессори в.б., и.ф.д.

Б.Абдукаримов – СамИСИ профессори, и.ф.н.

Р.Қобилов – Самарқанд вилояти ҳокими ўринбосари

С.Н.Тошназаров – СамИСИ кафедра мудири, и.ф.д.

Р.Н.Нормахматов – СамИСИ профессори, т.ф.д.

О.М.Пардаев – СамИСИ декани, и.ф.д.

М.Т.Алимова – СамИСИ профессори, и.ф.д.

З.Дж. Адилова – ТДИУ профессори, и.ф.д.

Ш.О.Қувондиқов – СамИСИ доценти, и.ф.д.

Шермухаммад Бекмурод ўғли Омонов Хизмат кўрсатиш соҳасида давлат-хусусий шерикчилигининг ривожланиш хусусиятлари ва тамойиллари	79
Mohira Asqarboy qizi Umurova Хизмат ko'rsatish tarmoqlarining iqtisodiyotda tutgan o'rni hamda rivojlantirish istiqbollari	83
Ислом Исмоилович Эргашев Хизмат кўрсатиш корхоналари инвестицион жозибадорлигини баҳолашнинг хусусиятлари	86
Jahongir Aktamovich Haydarov Transport xizmatlaridan foydalanish samaradorligini oshirish	91
ТУРИЗМ ВА МЕҲМОНХОНА ХЎЖАЛИГИ	
Илёс Султанович Абдуллаев, Шоҳижаҳон Худоёр ўғли Мухитдинов Минтақа туризмида соҳа корхоналарининг бошқариш сегментининг нисбий талаб-таклиф модели	97
Dilmurod Abdullayevich Nasimov, Mohinur Ravshanbekovna Maxmudova Turizm sohasini barqaror rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari	102
Ruxshona Shavkatovna Rofeyeva Samarqand shahri turizm infratuzilmasini rivojlantirishda yashil zonalar va bog'larning o'rni	105
Shohista Bobobekovna Toyirova Ekoturizm-global ekologik inqirozga qarshi innovatsion yechim	109
Дилшод Мураткулович Абдураимов Туризм инфратузилмасида иқтисодий фаолиятнинг ривожланиш хусусиятлари	113
Умиджон Рахимович Матякубов, Расулбек Кочкарбай ўғли Исаков Хива ва Боғот туманларида туризмни ривожлантириш имкониятларидан самарали фойдаланиш йўллари	118
Дониёр Журакулович Абдуразаков Қишлоқ туристик ресурсларини таснифлаш ва бошқаришнинг амалий масалалари таҳлили	122
Dilrabo Shirinboyevna Mardonova Mamlakatimizda mehmonxona biznesining rivojlanish tendensiyalarini tahlil qilish va prognozlash	126
Амриддин Ҳамдам ўғли Ҳамдамов Туризм соҳасида юқори сифатли хизмат кўрсатиш учун рақамли технологиялардан фойдаланишни баҳолашнинг услубий асослари	131
Зебинисо Бахтиёровна Навруз-зода “КРП” воситасида муқаддас жойларнинг зиёрат кластербоплик даражасини баҳолаш	135
Сирожиддин Шерали ўғли Халилов Миллий туризм тармоғида рақобат муҳити ва унинг таркибий элементлари	140
КИЧИК БИЗНЕС ВА ОИЛАВИЙ ТАДБИРКОРЛИК	
Гулнора Мардиевна Шадиева, Шухрат Облокулович Кувандиқов Миллий иқтисодиётда оилавий тадбиркорликнинг ўзига хос функциялари	145
МЕНЕЖМЕНТ ВА МАРКЕТИНГ	
Raxmatillo Mirolimovich Egamov, Sherzod Norboyevich Jumanov, Alisher Zokirovich Saydirasulov Innovatsion tadbirlar asosida qurilish mahsulotlarining raqobatbardoshligini oshirish uchun marketing tadqiqotlarini o'tkazish usullari	149

7. Valavanidis A.(2019). Current Environmental Issues and Emerging Global Challenges in the 21st Century for Environmentla Protection and Sustainale Development
8. Vora Sh. Where Sustainable Travel is headed in 2017. 2017

<p>Ш.Тойирова</p> <p>Экотуризм - инновационное решение глобального экологического кризиса</p> <p>Аннотация: В статье исследуется экологический туризм как эффективное направление туризма, приводящее к снижению уровня загрязнения воды и воздуха за счет рационального использования природных ресурсов при стабильном состоянии мировой окружающей среды. Чрезмерное использование природных ресурсов приводит к сокращению уникальных природных территорий и утрате биологического разнообразия. Экологический туризм, получивший место в научных работах многих ученых мира в последние годы, показан как наиболее оптимальное решение этих проблем.</p> <p>Ключевые слова: экологический кризис, массо-вый туризм, экотуризм, природные ресурсы, устойчивое развитие, биологическое разнообразие.</p>	<p>Sh.Toyirova</p> <p>Ecotourism - innovative solution to the global environmental crisis</p> <p>Abstract: In the article, ecological tourism is studied as an effective tourism direction that leads to a decrease in the level of water and air pollution through the rational management of natural resources in a stable state of the world environment. Excessive use of natural resources leads to the reduction of unique natural areas and the loss of biological diversity. Ecological tourism, which has taken a place in the scientific works of many world scientists in recent years, is shown as the most optimal solution to these problems.</p> <p>Keywords: ecological crisis, mass tourism, ecotourism, natural resources, sustainable development, biological diversity.</p>
---	---

Дилшод Мураткулович Абдураимов – СамИСИ, “Реал иктисодиёт” кафедраси
доценти в.б, PhD

ТУРИЗМ ИНФРАТУЗИЛМАСИДА ИҚТИСОДИЙ ФАОЛИЯТНИНГ РИВОЖЛАНИШ ХУСУСИЯТЛАРИ

Аннотация: мақолада туризм инфратузилмасида иқтисодий фаолиятни амалга оширишнинг асосий омиллари ва хусусиятлари, туристик харажатларнинг амалга ошириш даври ва хусусиятларига кўра таснифи, туризм соҳасида ишлаб чиқариш имкониятлари ҳамда ялпи туристик маҳсулотни аниқлаш усуллари тадқиқ қилинган.

Калит сўзлар: туризм, туризм инфратузилмаси, туризм индустрияси, туристик харажатлар, туристик хизматлар, туристик товарлар, ялпи туристик маҳсулот.

Кириш. Ҳозирги вақтда туризм соҳаси кўплаб ривожланаётган давлатларнинг асосий даромад манбаи сифатида хизмат қилмоқда. Туризм соҳаси ижтимоий-иқтисодий ривожланиш ва барқарорликни таъминлашда муҳим рол ўйнайди. Маълумки, туризм инфратузилмасини ривожлантириш, туризм инфратузилмасида иқтисодий фаолиятни амалга оширишнинг асосий омиллари ва унинг ўзига хос хусусиятлари, туристик товарлар ва хизматларни ишлаб чиқариш жараёни, туризм соҳасида ишлаб чиқариш имкониятлари ҳамда ялпи туристик маҳсулотни аниқлаш усуллари тадқиқ қилиш алоҳида долзарб ҳисобланади.

Мавзуга оид адабиётларнинг таҳлили. Туризм инфратузилмасининг ривожланиши масалалари иқтисодий адабиётларда кам ўрганилган. Хусусан, И.В.Зорин, В.А.Квартальнов¹, М.Қ.Пардаев², М.Б.Биржаков³, М.А.Морозов⁴, И.С.Тухлиев, Р.Ҳайитбоев, Б.Ш.Сафаров, Г.Р.Турсунова⁵, М.Т.Алимова¹, Х.М.Маматқулов² каби олимлар туризм

¹ Туристский терминологический словарь: справочно-методическое пособие / Авт.-сост. И.В.Зорин, В.А.Квартальнов. - М.: Советский спорт, 1999.

² Пардаев М.Қ. ва бошқалар. Хизмат кўрсатиш, сервис ва туризм соҳаларини ривожлантириш: муаммолар ва уларнинг ечимлари. Ўқув кўлланма. – Т.: «Иқтисод-молия», 2008. - Б. 133.

³ Биржаков М.Б. Введение в туризм. - СПб.: Издательский дом Герда, 2004.

⁴ Морозов М.А. Инфраструктурное обеспечение предпринимательской деятельности в туризме: монография. - М.: РосНОУ, 2005.

⁵ Тухлиев И.С., Ҳайитбоев Р., Сафаров Б.Ш., Турсунова Г.Р. Туризм асослари. Дарслик. Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги. – Т.: «Fan va technology», 2014. 151-б.

бозори ва туризм инфратузилмасига бағишлаб дарслик, ўқув қўлланмалар ва бошқа ўқув ва илмий адабиётларни ёзганлар. Аммо ушбу асарларда ҳудудий туризм инфратузилмаси ривожланишининг илмий-назарий ва методологик жиҳатлари атрофлича ўрганилмаган.

Тадқиқот методологияси. Тадқиқот жараёнда диалектик ва тизимли ёндашув, қиёсий ва солишгирма таҳлил, статистик ёндашув ҳамда гуруҳлаш усуллари қўлланилган.

Таҳлил ва натижалар. Туризмнинг иқтисодий функцияси туристларнинг талаб ва эҳтиёжлари асосида юзага келади. Доимий яшаш жойидан узоқда бўлган туристларнинг эҳтиёжлари уч гуруҳга, яъни асосий, ўзига хос ва қўшимча эҳтиёжларга ажратилади. Туризм инфратузилмасида иқтисодий фаолиятни амалга оширишнинг асосий омиллари ва унинг ўзига хос хусусиятларига эътиборимизни қаратсак.

Маълумки, турист пул маблағларини нафақат бевосита туристик хизматларга, балки иқтисодиётнинг бошқа тармоқларида ишлаб чиқарилган турли хил маҳсулотлар ва хизматларга ҳам сарфлайди. Бир томондан пуллар туристик хизматларни сотувчилар (меҳмонхоналар, ресторанлар ва ҳ.к.)да жамғарилади. Бошқа томондан, улар туристлар томонидан харидор сифатида сарфланади. Бошқача айтганда, пул оқимларини, бир томондан, туристик харажатлар сифатида, иккинчи томондан, туристик даромад сифатида қараш мумкин. Туризм ишлаб чиқариш ва харид қилиш жараёни сифатида тавсифланади. Бироқ турист ўзининг саёҳатини ташкил этиш ва ўтказиш бўйича харажатларни амалга ошириш соҳасини конкрет аниқлаш мураккаб ҳисобланади. Шунинг учун белгиланган жойи, вақти ва бўлиш мақсадини аниқловчи белгилар бўйича турли хил кўринишларга ажратиш мумкин.

Туристик харажатларни амалга ошириш вақти нуқтаи назаридан товарлар ва хизматларни истеъмол қилишда учта даврга ажратилади³.

1. Туристни яшаб туриш жойида амалга ошириладиган, олдиндан саёҳат учун қилинадиган харажатлар: туристик йўлланмани олиш, келиш учун билетлар, суғурта ва бошқалар, туристнинг саёҳат қилиши учун зарур харажатлар.

2. Жорий истеъмолга харажатлар – саёҳат қилиш жараёнида зарур бўлган товарлар ва хизматларга харажатлар.

3. Доимий яшайдиган мамлакатда харид қилинган товарларни истеъмол қилиш мақсадида амалга ошириладиган келгусидаги истеъмолга харажатлар.

Туристларнинг умумий харажатлари товарлар ва хизматларга қилинадиган сарфлар, олдиндан саёҳатга сарфлар, жорий истеъмол харажатлари ва келгусидаги истеъмол харажатларидан иборатдир. Туристни жўнатувчи мамлакатда тадбиркорликнинг ривожланиши нуқтаи назаридан фақат дастлабки туристик харажатларни амалга оширишдан манфаатдор бўлади. Шу вақтда қабул қилувчи мамлакат учун тескариси, яъни жорий ва келгусида қилинадиган харажатлар манфаатли ҳисобланади. Бу харажатлар халқаро туризмдан олинадиган харажатлар ҳисобланади ва туристларни қабул қиладиган ҳар бир мамлакат бу даромадларни оширишдан манфаатдордир. Халқаро туризмдан даромадларни ошириш учун авваламбор тақдим қилинаётган товарлар ва хизматлар сифатини ошириши зарур.

Ишлаб чиқариш омилларининг чегараланганлиги шароитида туристик товарлар ва хизматларни ишлаб чиқариш мавжуд туристик эҳтиёжлар ва хоҳишлар билан таққослаганда миқдорий чеклангандир. Бу белгиланган вақтда муайян туристик жойда ишлаб чиқарилиши мумкин бўлган туристик товарлар ва хизматларнинг миқдори, сифати ва хилма-хиллигини ифодалайди. Бу жараён ўз чегарасига эга, бошқача ҳолатда ресурсларни тежаш зарурати, улардан фойдаланиш самарадорлигини ошириш, энг яхшисига интилиш, улардан оптимал фойдаланиш бўлмас эди. Шундай экан, туризм соҳасида қандайдир туристик товарлар ва хизматларни ишлаб чиқаришни ошириш зарурати пайдо бўлса, у ҳолда бошқа товарлар ва хизматларни ишлаб чиқариш ҳажми пасайиши керак. Яъни ишлаб чиқариш жараёнида

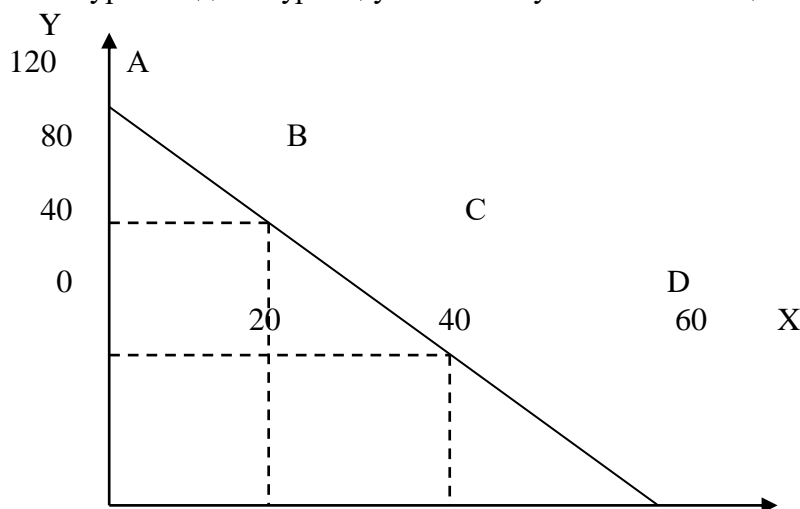
¹ Алимова М.Т. Ҳудудий туризм бозорининг ривожланиш хусусиятлари ва тенденциялари (Самарқанд вилояти мисолида) // И.ф.д. дисс. - Самарқанд: СамИСИ, 2017. 25-26 б.

² Маматкулов Х.М. Туризм инфратузилмаси. Ўқув қўлланма. – Т.: Ўзбекистон файласуфлар миллий жамияти нашриёти, 2011. 4-5 б.

³ Рекомендации по статистике туризма ВТО. Статистические документы. Серия М №83, Нью-Йорк, 1994; Рекомендации по статистике туризма ВТО. Техническое пособие № 1. Мадрид, 1995.

айнан ўша омиллар (меҳнат, меҳнат куроллари, меҳнат предметлари, тадбиркорлик лаёқати) ишпирок этади. Шунингдек, айтиш керакки, туристик маҳсулотларни ишлаб чиқаришга реал харажатлар муқобил туристик харажатлар нуқтаи назаридан тавсифланиши мумкин.

Муқобил харажатлар (opportunity cost) – бу ишлаб чиқариш омиллари яратишга қилинган харажатларини аниқлашда фойдаланилмаган имкониятлар қийматини ўлчаш бўйича товарлар ва хизматларни ишлаб чиқариш харажатларидир. Бунда бир бирлик товарни ишлаб чиқаришни кўпайтириш учун бошқа бир товарни камайтириш керак бўлган миқдордаги товар бирлиги қиймати ҳисобга олинади. Муқобил харажатлар туризм иқтисодётининг ишлаб чиқариш имкониятларини эгри чизиғи кўринишида келтирилган. Ҳар бир эгри чизиқ икки кўринишдаги турмаҳсулотнинг муайян комбинациясига мувофиқ келади.

1-расм. Туризм соҳасида ишлаб чиқариш имкониятлари чизмаси¹

Бу ерда: координатанинг X ўқи – беш юлдузли меҳмонхона хизматлари сони; Y ўқи – икки юлдузли меҳмонхона хизматлари сони.

Муқобил харажатларни аниқ мисолларда кўриб чиқамиз. Оддий кўринишда ишлаб чиқариш имкониятларининг эгри чизиғи туристик маҳсулотнинг икки вариантини қараб чиқишда 1-расмда келтирилгандек, тўғри кўринишга эга бўлади. Жаҳон амалиётидан маълумки, турли хил ишлаб чиқариш омилларига эга бўлган ҳолда туризм иқтисодиёти 60 шартли бирлик ҳажмида беш юлдузли меҳмонхона хизматларини ёки 120 шартли бирлик ҳажмида икки юлдузли хизматларни аниқ жойда ишлаб чиқариши мумкин. Агарда икки юлдузли хизматлар 80 шартли бирликда ишлаб чиқариш назарда тутилса, у ҳолда қолган омиллар автоматик тарзда бекор қилинади ва ишлаб чиқариш учун фойдаланиш мумкин бўлади. Бунга мисол беш юлдузли хизматларнинг 20 бирлиги (B нуқта)ни келтириш мумкин.

Ишлаб чиқаришнинг қисқариши даврида 40 шартли бирликкача икки юлдузли меҳмонхона хизматлари туристик маҳсулотларни ишлаб чиқариши учун кўп миқдордаги омилларни рад этиш жараёни содир бўлади. Агарда уларни беш юлдузли хизматларни ишлаб чиқаришда фойдаланилса, у ҳолда ушбу кўринишдаги хизматлар сони яна 20 бирликка ошади ва 40 шартли бирликни ташки этади (C нуқта). Агарда бошқа томондан, фақат беш юлдузли меҳмонхона хизматлари ишлаб чиқарилади ва ушбу хизматларнинг максимал сони 60 бирликни ташкил этади.

A, B, C ва D нуқталар икки ва беш юлдузли меҳмонхона хизматларини ишлаб чиқариш бўйича туристик иқтисодиётга эга имкониятларни кўрсатади, уларнинг боғлиқлиги эса туризм иқтисодиётининг ишлаб чиқариш имкониятлари номини олган. Битта кўринишдаги туристик маҳсулотларни ишлаб чиқаришга муқобил харажатлар эгри чизиғи бошқа туристик маҳсулот орқали фойдаланиши мумкин. Масалан, ишлаб чиқариш B нуқтада (беш юлдузли меҳмонхона хизматларининг 20 бирлиги) бўлса ва қандайдир

¹ Маллиф томонидан ишлаб чиқилган.

сабабларга кўра, беш юлдузли меҳмонхона хизматлари сонини 20 шартли бирликка ошириш қарори қабул қилинса, у ҳолда муайян ишлаб чиқариш омиллари беш юлдузли хизматлар (С нукта)ни ишлаб чиқаришдан олинади. Натижада бу категориядаги хизматларни ишлаб чиқариш 40 шартли бирликка камаяди. Шунинг учун беш юлдузли меҳмонхона хизматларни 20 шартли бирликка ошириш ҳақида қарорларни қабул қилиш учун икки юлдузли меҳмонхона хизматларини 40 бирликка камайтириш зарур.

Беш юлдузли меҳмонхона хизматларининг бир бирлигини ишлаб чиқаришга реал ва муқобил харажатлар икки юлдузли хизматларнинг икки бирлигига мувофиқ келади. Бу туризм иқтисодиёти учун беш юлдузли меҳмонхона хизматларининг 20 бирлигини олиш учун икки юлдузли хизматларнинг 40 бирлигини рад этишни ифодалайди. Бошқача сўз билан айтганда бир бирлик беш юлдузли меҳмонхона хизмати учун икки юлдузли меҳмонхона хизматининг икки бирлигидан воз кечишни зарурат этади.

Таъкидлаш керакки, туристик товарлар ва хизматларни ишлаб чиқаришга харажатлар пул кўринишидан ифодаланган реал ва муқобил харажатларни ўзида намоён этади.

Маълум бир даврда (бир йилда) туризм соҳасида ишлаб чиқарилган товарлар ва хизматларнинг қиймат ҳажми ялпи туристик маҳсулот сифатида аниқланади. Ялпи туристик маҳсулот икки жиҳатдан қараб чиқилади: 1) маълум бир вақтда туристик товарлар ва хизматлар ишлаб чиқариш учун туризм соҳасида қилинган барча харажатларнинг суммаси сифатида; 2) муайян давр учун туристик товарлар ва хизматлар реализациясидан олинган барча даромадлар суммаси сифатида (2-расм).

2-расм. Туризм соҳасида ялпи маҳсулотнинг шаклланиши¹

¹ Маллиф томонидан ишлаб чиқилган.

Барча харажатларнинг суммаси сифатида ялпи туристик маҳсулотни аниқлашнинг биринчи вариантыни қараб чиқамиз. Туристтик товарлар ва хизматларни ишлаб чиқариш учун турли хил харажатларни қуйидаги шаклда таснифлаш мумкин: туристик истеъмолга харажатлар – товарлар ва хизматларни харид қилишга жами туристик харажатлар; хусусий туристик инвестициялар – янги капитал қўйилмаларни амалга оширишда тадбиркорларнинг умумий харажатлари; туристик индустрия ривожланишига йўналтирилган давлат инвестициялари; туристик экспорт ва импорт ўртасидаги фарқ. Бу категориядаги мамлакатдан туризм экспортига умумий харажатлар ҳажми ялпи туристик маҳсулотга қўшилган бўлиши зарур ёки акси туристик маҳсулотнинг умумий ҳажми ялпи туристик маҳсулотдан чиқарилиши керак.

Ялпи даромад сифатида ялпи туристик маҳсулот қуйидагилардан таркиб топади: туристик корхонада ишчиларга тўланадиган иш ҳақи жами; тадбиркорлик фаолиятини турли хил кўринишларидан олинадиган тушум (даромад): асосий фондларни ижарага бериш (хоналар, апартаментлар, транспорт воситалари ва ҳ.к.) лизинг ва б.; туристик фаолиятнинг турли хил кўринишларида заём (кредит)га пул тақдим қилганлиги учун туристик бизнесдан олинадиган фоиз; туристик товарлар ва хизматлар реализациясидан олинадиган фойда. Фойда туристик маҳсулотлар реализациясидан олинган тушум ва уни ишлаб чиқариш ва реализация қилишга қилинган харажатлар ўртасидаги фарқ сифатида аниқланади. Натижа салбий ҳам бўлиши мумкин, агарда тушум сарфланган маблағлардан кам бўлса, зарар билан яқунланиши ҳам мумкин.

Агарда туристик индустрияда ишлаб чиқариш фаолияти ривожланиши учун кредит олинса, у ҳолда олинган кредит учун қарздорликни қайтариш туристик капитални шаклланиши бўйича харажатларнинг бир қисми сифатида қаралади. Бошқача айтганда, қарздорлик қўшимча қийматнинг бир қисми ҳисобланади, бироқ улар туристик бизнеснинг ривожланиши учун фойдаланиладиган даромадни англамайди. Туристтик маҳсулотни ишлаб чиқаришга харажатлар моддаларини шаклланишида эгри солиқлар ва туристик индустрия ривожланишига давлат субсидиялари кўринишида қарзларни қайтаришга турли хил қарзлар бўйича фоизларни ҳисобга олиш зарур. Туризм соҳасини ривожланиши учун маълум бир даврда туристик маҳсулотни ишлаб чиқариш учун жалб қилинган капитал кейинги даврда туристик маҳсулотлар ва хизматларни ишлаб чиқаришга йўналтирилиши ва оширилиши зарур.

Хулоса ва таклифлар. Туризм инфратузилмасининг такомиллашиши ва комплекс ривожланиши – бу муаммо унинг ечимига кўпчилик ёндашувларни таҳлил этишни назарда тутди. Умумий ҳолда туризм инфратузилмасининг комплекс ривожланиши ва такомиллашининг асосий йўналишларидан бири – бу туристик фаолият учун қилинадиган харажатлар сарфини аниқлаш услубиятини такомиллаштиришдан иборатдир. Чунки, туристик корхоналар фаолияти бевосита туристик фаолият жараёнида амалга ошириладиган харажатлар ва даромадларга боғлиқдир.

Тадқиқот жараёнида барча харажатларнинг суммаси сифатида ялпи туристик маҳсулотни аниқлашнинг биринчи вариантыни таклиф этамиз. Туристтик товарлар ва хизматларни ишлаб чиқариш учун турли хил харажатларни қуйидаги шаклда таснифлаш мумкин:

- туристик истеъмолга харажатлар – товарлар ва хизматларни харид қилишга жами туристик харажатлар;
- хусусий туристик инвестициялар – янги капитал қўйилмаларни амалга оширишда тадбиркорларнинг умумий харажатлари;
- туристик индустрия ривожланишига йўналтирилган давлат инвестициялари;
- туристик экспорт ва импорт ўртасидаги фарқ. Бу категориядаги мамлакатдан туризм экспортига умумий харажатлар ҳажми ялпи туристик маҳсулотга қўшилган бўлиши зарур ёки акси туристик маҳсулотнинг умумий ҳажми ялпи туристик маҳсулотдан чиқарилиши керак.

<p>Д.Абдураимов</p> <p>Особенности развития хозяйственной деятельности в инфраструктуре туризма</p> <p>Аннотация: В статье изучены основные факторы и характеристики хозяйственной деятельности в инфраструктуре туризма, классификация туристских расходов по периодам осуществления и характеристикам, производственные возможности в сфере туризма и методы определения валового туристского продукта.</p> <p>Ключевые слова: туризм, туристическая инфраструктура, индустрия туризма, туристические расходы, туристические услуги, туристские товары, валовой туристский продукт.</p>	<p>D.Abduraimov</p> <p>Features of the development of economic activity in the tourism infrastructure</p> <p>Abstract: The article studies the main factors and characteristics of economic activity in the tourism infrastructure, the classification of tourism expenditures by periods of implementation and characteristics, production capabilities in the tourism sector and methods for determining the gross tourism product.</p> <p>Keywords: tourism, tourism infrastructure, tourism industry, tourist costs, tourist services, tourist goods, gross tourist product.</p>
---	--

Умиджон Рахимович Матякубов – Урганч давлат университети, Менежмент ва маркетинг кафедраси мудири, и.ф.д

Расулбек Кочкарбай угли Исаков – Урганч давлат университети, Туризм ва меҳмонхона хўжалигини бошқариш кафедраси ўқитувчиси

ХИВА ВА БОҒОТ ТУМАНЛАРИДА ТУРИЗМНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ИМКОНИАТЛАРИДАН САМАРАЛИ ФОЙДАЛАНИШ ЙЎЛЛАРИ

Аннотация: Ушбу мақолада Хоразм вилоятининг Хива ва Боғот туманларида туризм соҳаси ривожланишининг бугунги ҳолати таҳлили, истиқболда ривожлантиришнинг устувор йўналишлари очиқ берилган.

Калит сўзлар: туризм, турист, туристик ресурс, туристик маршрут, туристик маҳсулот, меҳмонхона, экотуризм.

Кириш. Бугунги кунда мамлакатимизнинг ҳар бир ҳудудидига ташриф буюраётган хорижий ва маҳаллий сайёҳлар сонини кўпайтириш, туристларни қолиш муддатларини ошириш, шунингдек, туризм индустриясини барқарор ривожлантириш долзарб масалалардан ҳисобланади. Бунинг учун мамлакатимиз ҳудудларида туристик потенциалдан самарали фойдаланиш, мавжуд туристик объектларни аниқлаш, улар асосида туризм маҳсулотларини ишлаб чиқиш ва янги турмаршрутларни шакллантириш талаб қилинади.

Хоразм вилояти мамлакатимизнинг муҳим туристик марказларидан бири ҳисобланиб, хорижий туристлар ташрифи бўйича Самарқанд ва Бухоро вилоятларидан кейинги ўринларда туради. 2022 йилда вилоятга ташриф буюрган жами туристлар сони 1 625 945 нафарни ташкил қилиб, ўртача ҳисобда 126 та хорижий давлатдан 137 462 нафар хорижий сайёҳлар, 1 488 483 нафар маҳаллий сайёҳлар ташриф буюрган [1]. Вилоятга ташриф буюраётган аксарият хорижий ва маҳаллий сайёҳлар қадимий Хива шаҳрига саёҳатларини амалга оширмақдалар. Аммо, вилоятининг Боғот, Хозарасп, Янгиариқ, Шовот, Хонқа ва Хива туманлари бой маданий-тарихий, зиёрат ва экологик туризм объектларига эга бўлиб, бугунги кунда улардан туризм мақсадларидан самарали фойдаланиш даражаси пастлигича қолмоқда.

Хусусан, мамлакатимиз Президенти Ш.М.Мирзиёев туризм салоҳиятини ривожлантириш юзасидан 2023 йил 29 мартда ўтказган видеоселектор йиғилишида хорижий сайёҳларнинг Ўзбекистонда бир кун кўпроқ қолиши йиллик туризм экспортини 300 миллион долларга оширишни таъкидлаб, Хоразм вилоятида туристларнинг қолиш муддати - ўртача 2 кунни, сарфлайдиган маблағи 220 долларни ташкил қилиб, Бухоро, Самарқанд вилоятларига қараганда Хоразмда 2,5 баравар камни ташкил қилиши, аммо вилоятда сайёҳларни 3-4 кун олиб қолиш ва кунига 400–500 доллар харажат қилишлари учун барча имкониятлар мавжудлигини алоҳида қайд қилиб ўтди [2].

Шу нуқтаи назардан олиб қараганда, бугунги кунда Хоразм вилоятининг юқорида

ISSN 2091-5187

∞ “СЕРВИС” ∞

Журнал Самарқанд иқтисодиёт ва сервис институти таҳририят
бўлимида нашрга тайёрланди.

07.09.2023 йилда теришга берилди. 22.09.2023 йилда босишга рухсат этилди.
Офсет босма қоғози. Қоғоз бичими 60x84_{1/8}. “Times” гарнитураси. Офсет
босма усули. Шартли босма табоғи 15,76. Ҳисоб-нашриёт
табоғи 13,6. Адади 100 нусха. Буюртма № 0074А/23.

Самарқанд иқтисодиёт ва сервис институтининг
матбаа бўлимида чоп этилди.
Лицензия № 025316.
Реестр № Х-119112.

Манзил: Самарқанд шаҳри, Шохрух кўчаси, 60-уй.

© Самарқанд иқтисодиёт ва сервис институти, 2023